ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ КОНСТИТУЦІЙНИХ САНКЦІЙ

ГРИГОРЕНКО Артем Сергійович - аспірант 4 року навчання, Навчально-науковий інститут права КНУ імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0002-2193-6372

УДК 342.4.03:340.15

DOI: https://doi.org/10.32782/NP.2024.3.3

У статті надається загальна характеристика санкцій конституційно-правової відповідальності. Здійснено аналіз Конституції України та Законів України. Зазначається, що чинна Конституція України встановлює підстави конституційно-правової відповідальності та визначає окремі конституційно-правові санкції. Закони України теж містять значну кількість санкцій, але порядок їх застосування з огляду на Висновки Венеційської Комісії, рішення Європейського суду з прав людини потребує вдосконалення.

Санкція – це термін, який використовується для позначення практики покарання або ж виховання щодо певного суб'єкта, є автоантонімом і вживається в різних сферах життя: санкція – структурний елемент правової норми; санкція – міра впливу (покарання) за порушення закону, договору або нормативно-правового акта та ін.

Заходами конституційно-правової відповідальності (впливу) або конституційними санкціями є: усунення президента в порядку імпічменту, розпуск парламенту, недовіра і відставка уряду, відставка окремих міністрів, вираження недовіри депутатам та їх відкликання виборцями, визнання неконституційними актів чи окремих його частин, призупинення актів виконавчих органів влади, люстрація та інші. Дискусійним у юридичній науці є виокремлення таких видів санкцій, як визнання актів неконституційними та призупинення актів виконавчої гілки влади.

Охарактеризовано основні види конституційних санкцій. Щодо пипинення протиправного діяння висновується, що припинення такого діяння є способом «повернути все на круги своя». Втім, не завжди є можливим повернення до початкового етапу, коли ще не було завдано шкоди особі або суспільству. Пропонується передбачити певні механізми жорстокості покарання чи його заміни. Акцентується увага на необхідності пошуку балансу між порушеним правом та затребуваним благом.

Рекомендовано внести зміни до статті 90 Конституції України, де визначити конституційно-правову відповідальність Верховної Ради України (дострокове припинення її повноважень) у разі, якщо протягом трьох місяців не буде затверджено в установленому порядку підготовлений і поданий Кабінетом Міністрів України Державний бюджет України. Також запропоновано, щоб Конституція України та Закон України «Про Кабінет Міністрів України» передбачали, що Прем'єр-міністр України та Кабінет Міністрів України несуть конституційно-правову відповідальність у вигляді відставки (санкція) перед Верховною Радою України в разі невиконання або неналежного виконання своїх повноважень, порушення Конституції України та законів України.

Ключові слова: конституційна відповідальність, заходи конституційно-правової відповідальності (впливу), санкція, конституційна санкція, конституційне правопорушення.

Постановка проблеми

Правова доктрина як складне правове явище характеризується, перш за все, динамізмом, який вимагає своєчасного та адек-

ватного реагування на зміни в суспільних відносинах: Світ зазнає Великих трансформацій; причина цьому – воля законодавця, політика («мистецтво управління» не лише людьми, а й законами). Еволюціонують і доктринальні підходи щодо конституційно-правової відповідальності [1; 2], санкцій як міри такої відповідальності.

Чинна Конституція України встановлює деякі підстави конституційно-правової відповідальності та визначає окремі види конституційно-правових санкцій. Значна кількість конституційних санкцій міститься в законах України. При цьому, порядок застосування конституційно-правових санкцій містить недоліки, які неподиноко призводять до порушень прав людини і основоположних свобод.

Наприклад, 16 вересня 2014 р. було прийнято Закон України «Про очищення влади» [3]. Цей закон, наприклад, передбачає звільнення певних категорій осіб з їхніх посад державної служби, а потім до такої особи застосовувалася заборона протягом певної кількості років обіймати позиції посадових і службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування або керівників державних підприємств оборонно-промислового комплексу, державних підприємств, що належать до сфери управління суб'єкта надання адміністративних послуг. Венеційська комісія зазначала, що Закон містив і містить певні суттєві недоліки. Ці недоліки призвели до порушення норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що було констатовано в рішеннях Європейського суду з прав людини у справах «Полях та інші проти України» [4], «Самсін проти України» [5] та ін. Тепер, виконуючи рішення Європейського суду з прав людини, Україна має внести зміни до законодавства України щодо люстрації як самостійного виду конституційно-правової відповідальності.

Подібні ситуації не лише негативно впливають на правозастосовну діяльність уповноваженими органами, ускладнюють теоретичний розвиток, а й суттєво стримують подальше вдосконалення законодавства України, яке містить конституційні санкції.

Вище викладене свідчить про актуальність обраної теми дослідження, її теоретичну і практичну значущість.

Мета цього дослідження – охарактеризувати основні види санкцій як заходів конституційно-правової відповідальності, розробити пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства України.

Стан опрацювання проблематики

Питання конституційно-правової відповідальності, різних видів конституційно-правових санкцій, порядку їх застосування досліджувалися такими вченими-конституціоналістами: О.П. Васильченко, Л.М. Дешко, М.С. Кельман, М.І. Козюбра, А.М. Колодій, О.В. Краснікова, О.С. Лотюк, В.Ф. Погорілко, Ю.М. Тодика, В. Л. Федоренко, В.М. Шаповал, Ю.С. Шемшученко та ін. Ці дослідження становлять фундамент для подальших наукових розробок з огляду на динамічний розвиток суспільних відносин.

Виклад основного матеріалу

Sanctio латиною – найсуворіший наказ, непорушний закон, від sancire – схвалювати, освячувати. Це термін, який використовується для позначення практики покарання або ж виховання щодо певного суб'єкта, є автоантонімом і використовується в різних сферах життя:

- Санкція – структурний елемент правової норми.
- Санкція – міра впливу (покарання) за порушення закону, договору або нормативно-правового акта.
- Штрафні (грошові) санкції – це сплата фіксованої суми або відсотків від суми податкового чи іншого зобов'язання, що накладається на платника податків у зв'язку з порушенням правил оподаткування.
- Економічні санкції – це санкції, які зазвичай передбачають заборону або обмеження торгівлі в певних секторах (наприклад, зброєю) або з певними винятками (наприклад, харчовими продуктами чи медикаментами). Прикладами є санкції проти Ірану, Північної Кореї та Росії.

Загально, *ознаками* правових санкцій є такі: 1) санкції є реакцією уповноваженого

суб'єкта на вчинене правопорушення; 2) реалізуються лише через процедуру правозастосування і лише компетентним суб'єктом; 3) їх застосування здійснюється в процесуальній формі (порядку); 4) усунення причин та наслідків протиправного діяння; 5) припинення такого діяння та (або) покарання правопорушника.

Щодо вище зазначених ознак правових санкцій акцентуємо увагу, що остання з них має дискусійний характер у юридичній науці. Так, як нами вже зазначалося в науковій статті «Генеза поняття конституційної відповідальності», припинення протиправного діяння є ключовим для будь-якого та, зокрема, конституційного виду відповідальності [6]. Якщо покарання ставить за мету виховання деякого суб'єкта, то припинення такого діяння є способом «повернути все на круги своя», що є дуже важливим аспектом у цьому випадку. Проте, не завжди є можливим повернення до початкового етапу, коли ще не було завдано шкоди особі або суспільству. У такому разі необхідно передбачити певні механізми жорстокості покарання чи, наприклад, його заміни. Постановка такої проблеми видається надзвичайно багатомісною та має на меті спонукати юридичну науку до пошуку балансу між порушеним правом та благом, яке є статичним у такому випадку.

Якщо говорити безпосередньо про заходи конституційно-правової відповідальності (впливу) або про конституційні санкції, то ними можуть бути: усунення президента в порядку імпічменту, розпуск парламенту, недовіра і відставка уряду, відставка окремих міністрів, вираження недовіри депутатам та їх відкликання виборцями, визнання неконституційними актів чи окремих його частин, призупинення актів виконавчих органів влади, люстрація та інші. Варто зауважити, що такий поділ є загальновизнаним у юридичній науці, окрім, звісно, виокремлення таких елементів, як визнання актів неконституційними та призупинення актів виконавчої гілки влади. Зважаючи на розрізнення підходів до розуміння конституційної відповідальності (широкого та вузького) питання, чи є конституційними санкціями визнання актів неконституційними та призупинення актів виконавчої гілки влади залишається відкритим.

Усунення президента в порядку імпічменту – це закріплена в конституціях деяких держав процедура, яка передбачає судовий розгляд парламентом справи про звинувачення найвищих державних посадових осіб, у цьому випадку президента. Імпічмент зазвичай призводить до дострокового припинення повноважень або відсторонення від посади. У випадку імпічменту глави держави рішення приймається конституційною більшістю голосів парламенту.

Стаття 111 Конституції України визначає, що Президент України може бути усунений з поста Верховною Радою України в порядку імпічменту у разі вчинення ним державної зради або іншого злочину. Для проведення розслідування Верховна Рада України створює спеціальну тимчасову слідчу комісію, до складу якої включаються спеціальний прокурор і спеціальні слідчі. Висновки і пропозиції тимчасової слідчої комісії розглядаються на засіданні Верховної Ради України. За наявності підстав Верховна Рада України не менш як двома третинами від її конституційного складу приймає рішення про звинувачення Президента України [7].

Цікавим моментом є те, що, оскільки згідно з презумпцією невинуватості особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду (ч. 1 ст. 62 Конституції України), неправомірно стверджувати про те, що підставою для усунення Президента України з поста в порядку імпічменту є вчинення державної зради або іншого злочину. Метою імпічменту є дострокове припинення повноважень глави держави, а також втрата ним права на імунітет від кримінального переслідування на загальних підставах. Правильно зазначає Ю.М. Тодика, що конституційна форма присяги надає їй не тільки суттєвого морального звучання, але й належної нормативності та вищої юридичної сили [8].

Зазначимо, що, хоча спроби здійснити імпічмент президента в історії незалежної

України вже були, через відсутність чіткої процедури ця можливість була далекою від реалізації. Тому ми вітаємо прийняття Закону України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)» № 39-IX від 10 вересня 2019 року, що регулює зазначене питання більш грунтовно.

Розпуск парламенту або дострокове припинення його повноважень визначається статтею 90 Конституції. Президент України має право достроково припинити повноваження Верховної Ради України, якщо: 1) протягом одного місяця у Верховній Раді України не сформовано коаліцію депутатських фракцій відповідно до статті 83 Конституції України; 2) протягом шістдесяти днів після відставки Кабінету Міністрів України не сформовано персональний склад Кабінету Міністрів України; 3) протягом тридцяти днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися. Рішення про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України приймається Президентом України після консультацій з Головою Верховної Ради України, його заступниками та головами депутатських фракцій у Верховній Раді України.

Як зазначає Конституційний Суд України у своєму рішенні про офіційне тлумачення положень ч.2 ст.90, п.8 ч.1 ст.106 Конституції України (справа про умови дострокового припинення повноважень Верховної Ради України) від 19 травня 2004 р. зазначені положення Конституції України слід розуміти так, що протягом тридцяти календарних днів підряд заплановані пленарні засідання Верховної Ради України однієї чергової сесії не можуть розпочатися через недодержання порядку роботи Верховної Ради України, встановленого Конституцією України і Регламентом Верховної Ради України, що унеможливлює здійснення парламентом конституційних повноважень єдиного органу законодавчої влади в Україні [9]. У цьому випадку неможливість здійснення Верховною Радою України своїх повноважень через те, що її пленарні засідання не можуть розпочатися, є конституційним правопорушенням у формі бездіяльності, а санкцією за таке правопорушення є дострокове припинення повноважень Верховної Ради України шляхом її розпуску.

Також варто зауважити, що чинна Конституція України передбачає досить широкі повноваження парламенту, але значно менше підстав для відповідальності та санкцій відповідно. Конституції зарубіжних країн, наприклад, досить широко закріплюють підстави застосування конституційно-правових санкцій. Так, дострокове припинення повноважень парламенту (розпуск) може застосовуватись за вчинення ним таких конституційних правопорушень, як порушення конституції, нездатність парламенту здійснювати функції чи створення парламентом кризової ситуації, яка перешкоджає нормальному функціонуванню державної влади тощо. Згідно зі статтею 99 Конституції Іспанії, якщо жоден кандидат на посаду глави Уряду не отримує вотуму довіри протягом двох місяців з дня першого голосування, Король розпускає обидві палати та призначає нові вибори за підписом спікера Конгресу [10].

Дійсно, в умовах побудови демократії необхідно збалансувати не лише повноваження, але й відповідальність органів державної влади, у тому числі підстави та наслідки імплементації юридичних санкції, за невиконання або неналежне виконання ними своїх обов'язків. Слід враховувати, що в результаті низки конституційних реформ повноваження Верховної Ради України були значно розширені, а тому вважаємо, що перспектива додаткових підстав для дострокового припинення її повноважень призведе не так до послаблення законодавчого органу, а навпаки – до посилення законності Конституції. На нашу думку, доречним було б у статті 90 Конституції України чітко визначити конституційно-правову відповідальність Верховної Ради України (дострокове припинення її повноважень) у разі, якщо протягом трьох місяців не буде затверджено в установленому порядку підготовлений і поданий Кабінетом Міністрів України Державний бюджет України.

Санкції щодо вищого органу в системі органів виконавчої влади – *Кабінету Міністрів України*. Варто підкреслити, що відповідаль-

ність уряду та міністрів перед Президентом України та Верховною Радою України є скоріше політичною, оскільки її підстави Конституцією України та конституційним законодавством не визначаються.

Відповідно до статті 87 Конституції України Верховна Рада України за пропозицією Президента України або не менш як однієї третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України може розглянути питання про відповідальність Кабінету Міністрів України та прийняти резолюцію недовіри Кабінету Міністрів України більшістю від конституційного складу Верховної Ради України. Конституція не визначає конкретних підстав для висловлення Верховною Радою недовіри Кабінету Міністрів України, що ставить питання про те, чи є цей захід конституційною або політичною відповідальністю [11].

На думку Р.М. Павленка, зміст парламентської відповідальності уряду є політичним: парламент як представницький орган висловлює довіру курсові, що проводить уряд, і змушує главу держави до зміни уряду в разі неналежного виконання ним своїх обов'язків – і, відповідно, втрати довіри до нього парламенту. Однак, підставою для настання такої відповідальності є юридичний факт прийняття парламентом відповідного рішення. До того ж, ця відповідальність настає за нормативно (найчастіше – конституційно) визначеною процедурою [12, с.211].

Доходимо висновку, що теоретично висловлення парламентом недовіри уряду може бути санкцією як конституційно-правової, так і політичної відповідальності. Проте підставою конституційно-правової відповідальності уряду перед парламентом має бути вчинення ним конкретного конституційного правопорушення, а не певний юридичний факт (прийняття резолюції недовіри парламентом). Якщо закон не визначить конкретні підстави для притягнення уряду до конституційної відповідальності, такі як: невиконання міністрами своїх обов'язків, неналежне використання ними своїх повноважень або порушення Конституції чи українського законодавства, прийняття парламентом вотуму недовіри уряду залишатиметься лише заходом політичної відповідальності.

Тому автор вважає, що Конституція України та Закон України «Про Кабінет Міністрів України» мають передбачати, що Прем'єр-міністр України та Кабінет Міністрів України несуть конституційно-правову відповідальність у вигляді відставки (санкція) перед Верховною Радою України в разі невиконання або неналежного виконання своїх повноважень, порушення Конституції і законів України.

Люстрація (Закон України «Про очищення влади» № 1682-VII). Однією з перших згадок про lustratio є приклади грецької міфології, де це означало очищення від моральної скверни. У Стародавньому Римі люстрацією називали обряди громадського очищення всього римського народу, флоту й сухопутного війська. Історична наука також знає інші випадки застосування люстрації, наприклад у Речі Посполитій, коли цим словом називали опис стану замків чи маєтків з метою визначення населення, прибутковості, озброєння тощо.

Політичного забарвлення термін «люстрація» став набувати у 1990-1993 роках, коли країни Центральної та Східної Європи (зокрема, колишні радянські республіки) розпочали процес переходу від авторитаризму до демократії, обов'язковим елементом якого було самоочищення від попереднього, нав'язаного політичного режиму. Що стосується досвіду України, то запровадження люстрації відбулося внаслідок Революції гідності 2014 року, після запиту суспільства на зміну політичної еліти та вектору розвитку держави.

Стаття 1 Закону № 1682-VII визначає основні засади очищення влади: так, очищенням влади (люстрацією) називається встановлена вказаним Законом або рішенням суду заборона окремим фізичним особам обіймати певні посади (перебувати на службі) (далі – посади) (крім виборних посад) в органах державної влади та органах місцевого самоврядування. Очищення влади (люстрація) здійснюється з метою недопущення до участі в управлінні державними справами осіб, які своїми рішеннями, діями чи бездіяльністю здійснювали заходи (та/

або сприяли їх здійсненню), спрямовані на узурпацію влади Президентом України Віктором Януковичем, підрив основ національної безпеки і оборони України або протиправне порушення прав і свобод людини, і ґрунтується на принципах:

- верховенства права та законності для осіб, стосовно яких застосовується люстрація – передбачає механізм забезпечення контролю за використанням влади державою та захисту таких осіб від свавільних дій державних органів;
- відкритості, прозорості та публічності, який є невід'ємною умовою демократичного суспільства та важливою умовою діяльності органів державної влади, у цьому випадку є характеристикою роботи уповноваженого органу – Міністерства юстиції України, що здійснює відповідну перевірку, та передбачає взаємодію із громадськістю при формуванні і реалізації державної політики, а також доступ громадськості до повної, об'єктивної, достовірної інформації про діяльність цього органу;
- презумпції невинуватості – принцип, закріплений у ст. 62 Конституції України, визначає конституційне право кожної особи на судовий захист, без якого справедливий судовий розгляд неможливий, та конституційну гарантію щодо справедливого судового розгляду й ефективного захисту;
- індивідуальної відповідальності – визначення особистої відповідальності здійснюється щодо кожного суб'єкта індивідуально залежно від фактичної участі у вчиненні протиправного діяння, а також від ступеня завершеності цього діяння. Варто зауважити, що в контексті Закону України «Про очищення влади» принцип є в певних випадках декларативним, оскільки деякими положеннями не передбачає конкретизації дій осіб, які підлягають перевірці відповідно до мети закону, а лише визначає перелік державних посад, щодо яких застосовується люстрація;
- гарантування права на захист відповідно до ст. 55 Конституції України, тобто Закон гарантує кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Підтвердженням дотримання державою цього принципу є те, що до національних судів надійшло понад 800 позовів від державних службовців, які оскаржили своє звільнення внаслідок застосування до них положень Закону [14].

Органом, уповноваженим на забезпечення проведення передбаченої перевірки, є Міністерство юстиції України. Позитивним аспектом було утворення дорадчого громадського органу з питань люстрації при Мін'юсті для забезпечення здійснення громадського контролю за процесом очищення влади. Контроль за виконанням Закону України «Про очищення влади» покладено на Верховну Раду України в межах, визначених Конституцією України [3].

Підкреслимо, що перелік вищенаведених санкції не є вичерпним, адже обсяг статті не надає можливості докладно проаналізувати питання, які розглядаються в науці конституційного права наразі і не завжди думки щодо яких мають цілковиту єдність. До прикладу, у науці також виділяють санкції інститутів безпосередньої демократії, місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення, ще не повністю вирішене питання конституційно-правової відповідальності суддів та прокурорів. Тому ми вважаємо, що ця тематика має бути надалі опрацьована як вченими-конституціоналістами, так, можливо, й представниками інших галузей права.

Висновки

Автором здійснено юридичний аналіз основних видів конституційно-правових санкцій. Серед іншого, охарактерезовано особливості, виокремлено проблемні питання, розглянуто доцільність внесення змін до чинного законодавства України: рекомендовано внести зміни до статті 90 Конституції України, де чітко визначити конституційно-правову відповідальність Верховної Ради України (дострокове припинення її повноважень). Також автор вважає, що Конституція України та Закон України «Про Кабінет Міністрів України» мають передбачати, що Прем'єр-міністр України та Кабінет Міністрів України несуть конституційно-правову

відповідальність у вигляді відставки (санкція) перед Верховною Радою України в разі невиконання або неналежного виконання своїх повноважень, порушення Конституції і законів України.

Література

1. Deshko L., Vasylchenko O., Lotiuk O. Crimean Tatar National-Territorial Autonomy: Regulatory and Legal Guarantees of the Rights and Freedoms for the Indigenous Peoples of Ukraine. Visegrad Journal on Human Rights. 2022. № 3. P. 24–28.

2.Бисага Ю., Дешко Л., Нечипорук Г. Міжнародна безпека, національна безпека, конституційна безпека: теоретико-правові підходи. Порівняльно-аналітичне право. 2020. №4. С. 43-49. URL: http://pap-journal.in.ua/wpcontent/uploads/2020/08/PAP-4_2020.pdf.

3. Про очищення влади: Закон України від 16 вересня 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text.

4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Полях та інші проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e71#Text.

5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Самсін проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_h19#Text.

6. Григоренко А. Генеза поняття конституційної відповідальності. Аналітично-порівняльне правознавство. №4. 2024. С. 51-57.

7. Конституція, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text.

8. Тодика Ю.М. Тлумачення Конституції і законів України: теорія та практика. Х.: Факт, 2003. 328 с.

9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про офіційне тлумачення положень частини другої статті 90, пункту 8 частини першої статті 106 Конституції України (справа про умови дострокового припинення повноважень Верховної Ради України) від 19 травня 2004 р. Голос України. 2004. 22 червня.

10. Конституція Королівства Іспанія. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Spain_2011.

11. Шаповал В.М. Вищі органи сучасної держави. Порівняльний аналіз – К.: «Програма Л», 1995. 192 с.

12. Павленко Р.М. Парламентська відповідальність уряду: світовий та український досвід. К.: Вид. дім «КМ Академія», 2002. 253 с.

13. Шевчук С. Люстрація та ретроактивна справедливість: європейські стандарти захисту прав людини при переході до демократичного правління. Юридичний журнал. 2006. С. 65-81.

14. Данилів С. 800 державних службовців оскаржили своє звільнення: як працює люстрація в Україні?. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: https://old.helsinki.org.ua/articles/800-derzhavnykh-sluzhbovtsiv-oskarzhyly-svoie-zvilnennia-iak-pratsiuie-liustratsiia-v-ukraini.

15. Дешко Л. Суб'єкти конституційно-правової відповідальності. Відновлення та системний післявоєнний розвиток України - переможниці в умовах нового світового правопорядку: аналіз, погляди, передбачення. Міжнародна колективна монографія. Братислава-Ужгород, 2023. С. 149-156.

16. Краснікова О. В. Конституційна відповідальність в системі захисту правового статусу суб'єктів місцевого самоврядування. Одеська національна юридична академія. О., 2004. 197 с.

17. Кельман М. С. Конституційний контроль як засіб захисту конституцій у національних правових системах континентального права. НАН України. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2001. 204 с.

Grygorenko A.S.

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE TYPES OF CONSTITUTIONAL SANCTIONS

The article provides a general description of the sanctions of constitutional liability. The author analyzes the Constitution of Ukraine and the Laws of Ukraine. It is noted that the current Constitution of Ukraine establishes

some grounds for constitutional liability and defines certain constitutional sanctions. The Laws of Ukraine also contain a significant number of sanctions, but the procedure for their application, taking into account the Opinions of the Venice Commission and the judgment of the European Court of Human Rights, needs to be improved.

Sanction is a term used to describe the practice of punishment or education of a certain subject, is an auto-antonym and is used in various spheres of life: sanction is a structural element of a legal provision; sanction is a measure of influence (punishment) for violation of a law, contract or regulatory act, etc.

The measures of constitutional liability (influence) or constitutional sanctions are: removal of the president by impeachment, dissolution of the parliament, no confidence and resignation of the government, resignation of individual ministers, no confidence vote for deputies and their recall by voters, recognition of acts or parts thereof as unconstitutional, suspension of acts of executive bodies, lustration, etc. The allocation of such types of sanctions as recognition of acts as unconstitutional and suspension of acts of the executive branch of power is debatable in legal science.

The author characterizes the main types of constitutional sanctions. With regard to the cessation of an unlawful act, the author concludes that cessation of such an act is a way to "return everything to its original state". However, it is not always possible to return to the initial stage when no harm has been done to a person or society. It is proposed to provide certain mechanisms to toughen the punishment or replace it. The author emphasizes the need to find a balance between the violated right and the benefit sought.

The author recommends amending Article 90 of the Constitution of Ukraine to define the constitutional liability of the Verkhovna Rada of Ukraine (early termination of its powers) if the State Budget of Ukraine prepared and submitted by the Cabinet of Ministers of Ukraine is not approved within three months. The author also suggests that the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine "On the Cabinet of Ministers of Ukraine" should provide that the Prime Minister of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine bear constitutional liability in the form of resignation (sanction) to the Verkhovna Rada of Ukraine in case of non-fulfillment or improper fulfillment of their powers, violation of the Constitution of Ukraine and Laws of Ukraine.

Keywords: constitutional liability, measures of constitutional liability, constitutional sanction, constitutional offense.